

Jöjjetek

12. évfolyam, 1. szám.
1960. január-február.

Keresztyénség és magyarság ma

1945 és ami azután, 1949-től kezdve következett, egy óriási cezúra a magyar történelemben. Egy egész világ zárult le és egy új, más világ kezdődött.

Nagy cezúra ez a magyar keresztyénség életében is. A keresztyénség helyzete, jelentősége és lehetőségei mások lettek, mint azelőtt. Ervényes ez — úgy hisszük — minden egyházra: római katolikusra, reformátusra, evangélikusra, stb. egyaránt.

Attól kezdve, hogy Szent István király a keresztyénség felé vezette népünket, Magyarország keresztyén országnak tekintette magát. Ezen a tényen mit sem változtatott a reformáció: e gondolatot csak még jobban elmélyítette. A keresztyénség teljesen beleépült az alkotmányos és társadalmi rendbe s az egész alkotmányos és társadalmi élet a keresztyén hit- és formavilágba tagolódott bele. Keresztyénség és magyarság egyféle öntudatlan egységbe fonódott össze. (Itt most nem bocsátkozhatunk annak a fejtegetéséhez, hogy ez a keresztyénség milyen volt, s hogyan kell és lehet azt különböző theológiai szempontból értékelni.) Belső ellentétek, feszültségek, véres küzdelmek lehettek és voltak is — ezt mindnyájan tudjuk a történelemből —, de ez mit sem változtatott azon, hogy Magyarországon a keresztyénség egyféle magátólértetődő tény volt: szinte mindenki tagja volt egy egyháznak s az egyházonkívüliek száma a népesség csupán elenyésző kis részlegét tette ki.

Az egész magyar életnek ez az összeszövődöttsége a keresztyénséggel szerte látható és érzékelhető volt. Hymódon érthető az is, hogy az 1848-as törvények s a vallásügyi törvény az egyházak jogait leszögezték s védelmükbe vették.

A második világháború megrázkódtatásai s egy rövid fellékezés után — mialatt már előrevetette árnyékát a borzalmas jövő —, a kommunizmus lett úrrá Magyarországon. A kommunizmus vallása, a dialektikus materializmus hite, mind jobban rátelepedett a maga terrorjával a magyar életre. Ez a totális, teljes hatalmi igényekkel fellelő, politikai vallás igazában nem tűr meg maga mellett más hitet, más vallást. Neki az egész ember kell, mindenestül, hitével, álmaival, szeretetével és gyűlöletével, szerelmével, örömeivel és bánatával együtt. Ezt a hitet, a maga dogmáit a rendszer a világtörténelem legtokéletesebb, legvég-sőkig perfekcionált terrorjával kényszeríti rá mindenre, aki hatalmába kerül, — igyekszik belenevelni gyermekebe és felnőtthe egyaránt: „porod is neki szolgál”!

A háború megrázkódtatásai s a kommunizmus ezen keresztyénellenes és a maga vallását fennen hirdető propagandája idején kétféle mozgalmat figyelhetünk meg. Egyrészt a keresztyénség nagy elmélyülését. Sokszor új utakon, új formák között nagy erejű ébredés hullámai járnak át a magyar földet. Ez az ébredés az egész magyar keresztyénség belső életét átformálta, önmagához közelebb vitte, meggazdagította. Másrészt kirajzolódott egyféle, a vallásos élettől, a keresztyénségtől elidegenedő tendencia is. Ma, 1960-ban világosan fellelhető ez a két jelenség magyarok között.

Mi most különösen is erre, a keresztyénségtől elforduló, vagy attól alapvetően elidegenedett vonásra szeretnénk figyelmet fordítani. Nem azért, mintha ez magában véve teljesen új lenne. Hiszen mindnyájan választ keresünk életünk legmélyebb kérdéseire s kiki a maga módján. Ugy látjuk azonban, hogy soha

még nem jelentkezett egyféle, a keresztyénségtől ténylegesen elidegenedő tendencia oly erősen a magyarság szélesebb rétegei körében, mint az utóbbi 10 év folyamán.

Ez a változó és változott helyzet — melyet, úgy érezzük, tényként kell elismernünk — részben szellemi elszegényedést, de részben egyféle meggazdagodást — t. i. a magunk életének őszintébbé válását — jelentheti.

Itt azonban most megállunk. A fenti pár soros vázlattal — mely nem akar kimerítő lenni (hogy is lehetne?) — csupán a kérdést akartuk megpendíteni. Tettük ezt azért, mert meg vagyunk győződve arról, hogy most, az emigrációs élet szabadságában és viszonylagos nyugalomban ezeket a problémákat is meg kell vizsgálnunk. Mégpedig közösen.

Ha ezt tesszük, nem csupán Magyarországra kell néznünk, hanem — elsősorban — a magunk háza előtt kell sepegnünk: a keresztyénség szerepére a mai emigrációban is figyelniük kell. Mindezt szépítgetés nélkül, őszintén.

Milyen a magyar keresztyénség belső képe?

Milyen a keresztyénség szerepe a mai magyarság életében?

Valóban igaz-e, hogy mind a magyar keresztyénség belső életében, mind a magyarságnak s a keresztyénségnek a viszonyában az utóbbi 10–15 év alatt mélyreható változás állott be?

Ha igen, mik ennek a legfőbb okai?

Hogy áll a mai magyar keresztyénség a jövő kapujában?

Mi a keresztyénség feladata a mai magyar életben?, stb. stb.

Tudjuk, e kérdésekre számtalan választ lehet adni. Azt sem hisszük, hogy ezekkel a kérdésekkel a problémát ki lehetne meríteni. A jövőben bizonyára vastkos történelmi és egyéb tudományos műveket fognak írni e kérdésekről. Mindez azonban a mi számunkra nem történelem. Ez a mi magunk saját élete. A mi, félig tudatos, félig öntudatlan, egész népünket hordozó és egész népünk által hordozott világméretű megrázkódtatásának és belső meghasadásának kérdéséről van itt szó! Ez mindnyájunk ügye. Nem theológiai, hanem elsősorban társadalmi probléma, nem csak lelkészek és theológusok, hanem az egész magyar társadalom ügye ez.

Szerkesztőségünkben is sok gondolat él a fentiekről. Tudjuk azonban, hogy alig van olyan magyar, aki az utóbbi évtizedek katalizmái közepette megrendülve, átkozódva vagy térdre esve meg ne állott volna e kérdések előtt, bármilyen rendű, rangú, vagy hitű legyen is. Legyünk bár római katolikusok, protestánsok, bármi más egyház tagjai, vagy ne tartozunk egy egyházhoz sem, — e kérdések mindnyájunkat érintenek, noha világos, hogy mindenki másképp fogalmazza meg őket s más választ ad rájuk.

Ezért fordulunk olvasóinkhoz azzal a kéréssel, hogy gondolataikat a fentiekről írják meg nekünk. Járuljunk mindnyájan hozzá napjaink és népünk eme égető problémájának tisztázásához azáltal, hogy papírra vetjük személyes élményeinket, tapasztalatainkat, véleményünket! Mindent meg fogunk tenni, hogy válaszukat leközzöljük. Helyszűke miatt csak azt kérjük, hogy a válaszok terjedelme rövid legyen.

A szerkesztőség címe: Jöjjetek, Postbus 7115, Amsterdam, Z. II., Holland.

Háromszáz éve, nemsokkal II. Rákóczi György szerencsétlen lengyel hadjárata után, alighogy a tatár hadak kitakarodtak Erdélyből, s a szultáni atnamé Barcsayt ültette az elcsapott Rákóczi helyett a fejedelmi székbe, ellobbant egy hányatott sorsú élet, s benne egy szép jövő álma. Árván maradt a kolozsvári iskola, a Házsongárdon pihenőre tért a kedves mester: Apáczai Csere János.

Nevét, életét nem sokan ismerik, hiszen a kor, amelyben élt, a csillagait hullató Erdély kora, s különben is a magyar szellemek azon sivár sorsú rokona, kiknek leginkább jutott részül a kivetettség, meg nem értés, elfelejtettség: tanító volt, tanár.

1625-ben született Apácán székely paraszt családból. Alsóbb iskoláit Kolozsvárott végezte, majd Hollandiába kerül, s itt az utrechti egyetemen tanul. Huszonhat éves korában elnyeri a doktori címet. Nagy tehetségével hamar kitűnik társai közül, Voetius atyai barátként fogadja szeretetében. Apáczai első sorban a keleti nyelvekben és a teológiában jártas, de filozófiai műveltsége is kiváló. Már fiatalon tudós hírében áll. Hollandiában fényes jövő állna előtte, s bár Hollandiában nőszül, családjával minden marasztalás ellenére hazatér Magyarországra. Nemzetéhez való mérhetetlen szeretete és ragaszkodása erősebb a várható dicsőség, s a Hollandiában kinálkozó polgári nyugalom csábításánál.

Fiatalos lelkesedéssel és energiával kezdi munkáját a Bethlen Gábor alapította gyulafehérvári iskolában. A poetikát tanítja, a klasszikus auctorokat. De diákjainak többet akar adni, mint grammatikát s a klasszikusok ismeretét. Nemcsak nyelvi, de tárgyi tudásukat is gazdagítani akarja. S így a latin szerzőkön át az egész világot tárja eléjük; földrajzot, fűvészetet, állattant, históriát, jogot, elmét pallérozó logikát tanít Vergiliust, Cicerót magyarázva. Ezért írja Encyclopédiáját, Magyar logikát s c. munkáját is. A természet, a világ ismeretével akarja tanítványait felvértezni a tévedések, babonaság, az emberi butaság elleni harcra, s mindezt magyarul: a lenézett, tudományok kifejezésére butácskának tartott anyanyelven. Nem csoda, ha diákjai rajonganak érte, s tanártársai gyűlölik. A megüresedett teológia katedróját, noha alkalmasságát, kiváló képességeit, született tanári tehetségét már bebizonyította, nem vele töltik be, hanem a kivégzett angol király Stuart Károly udvari papját, a northumberlandi Basirius apátot hívják meg, mély sebet ejtve Apáczai önértetén.

Tanártársai nem szíveshettek kiváló egyéniségét, tanári sikereire féltékenyek, korát megelőző eszméit nem értik meg. Magára vonja a fejedelem haragját is, Rákóczi büntetésből a leromlott állapotú kolozsvári iskolához küldi. A sorozatos megaláztatás, noha származása miatti kisebbségének érzésével párosult, nem töri meg. Súlyos betegen erdélyi makacssággal lát újra munkához. Rendbe hozza az iskolát, fejlesztli még a tatár betörés alatt is, kitartó szívóssággal gyűjti növendékeit. Vágya, hogy iskoláját Akadémiává növelessen. A tüdőbaj azonban legyűri viaskodó, tenni akaró szervezetét. Mikor jövevénye Barcsay kerül a fejedelmi székbe, a háborgó, gyűlölködő Erdélyből örök nyugalomra tér e meg nem értett lélek.

Ha munkáját korunk divatos utilitarista szemüvegén vizsgálánk, a felületes szemlélővel kérdezhetnők: mi érdekes van ebben az emberben? mit adott nemzetének, a világnak? Igaz, csupa szándék, de hol a kézzelfogható: amit megvalósított? Ki olvassa ma már könyveit, hol van Akadémiája, nem álom volt csak?

A szemlélőnek így felületesen igaza van, de az igazság-e ez? Hiszen így érte Apáczait a

magyar sors tragikuma. Egy eszméért feláldozta a művet, mely Comeniusszá, Descartestá tehette volna. S — az eszme, az a mérhetetlen energia, melyet a megvalósítására fordított a keleti tunyaság közönyébe fulladt. Mint minden magyar újítót ledöfte őt is vadkan agyarával a „minden jó — minden mindég” tespedtségében háborgatott nemzeti méltóság. Vajjon szemére vehetjük-e Széchenynek, hogy viszonylag jobb körülmények között sem valósíthatta meg azt a gondolatot, melyet Apáczai már kétszáz évvel előtte hirdetett: a kiművelt ember, a művelt nemzet eszméjét?

Ha Apáczain múlik, a XVII. század Erdély „grand siécle”-je lenne. S a Bethlen Gábor alatt fellobbanó lángot nem takarja be oly gyorsan a közöny hamuja, és egy kisszerű fejedelem nagyravágásától lángbaborult Erdély üszkös romjai. Ha az ismétlődő magyar sors romjai alatt parázsluk még a „szent parázs”, neki is érdeme.

Abban a láthatatlan áramlásban, melyben a nemzeti lélek építi önmagát, ő is egy mágneses erőter, mely gyűjti, erősíti és tovább szórja az európai kultúra sugárzását.

Mint magyar indul el Erdélyből, s mint európai tér vissza. Visszatér, mert oda köti sorsa, s Európát hirdeti — mint ma mondjuk

európai volt Erdély fehérjei között. De első sorban mégis magyar.

Noha adósnak érezte magát református egyházával szemben, mivel az Eklézsia pénzén tanult Hollandiában, első sorban a moralitás: a nemzete iránti — szinte eszelős — kötelességérzet hozza haza. Sorsában belülről éli magyarságát, s nyugati útján megadatott neki, hogy összehasonlítsa, hogy elszakadva Erdélytől kívülről is megvizsgálhassa fajtáját. S a holland aranykor fényében erényeivel olyan árvának, hibáival oly segítségére szorulóknak tűnik a távoli ország. Szomszédosan szív magába mindent, hogy otthon alkalmazhassa. A cartezianus filozófia is gyakorlattá krisztályosodik: tanítássá; így nyolcvan és harmincéves háborúk, török-tatárdúlás között hirdethesse: a nemzetek sorsát nem a háborúkban döntik el, hanem az iskolákban, hol az ágyúgolyóknál is fontosabb s hasznosabb hadiszere készül.

Időszerű gondolat ma is. A technokrácia korában, mikor a műveltség és kultúra meg nem oldott kérdéseiben oly borzalmas lehetőségek sürgetik a választ, minő kétségbeeséssel kell kapaszkodnunk ez egyszerűen hangzó bölcsességhez. Hiszen az emberi örültségtől kell ma is leginkább tartanunk.

20. 30. szeptember 1659.
 40. 30. szeptember 1659.
 J. Apáczai Csere János
 Aletta van der Maet j. d. van Utrecht

Az Apáczai Csere János és Aletta van der Maet házasságkötéséről szóló feljegyzés az utrechti anyakönyvben (1659. szeptember 30.)

— Európával egyidőben. A legfrissebbet hozza a merkantilizmus holland formájából; az egyéni kezdeményezés, az egyéni szabadság és egyben az egyéni felelősség tiszteletét; a republika, s az ennek megfelelő presbiteri egyház gondolatát teológiájában. Ugyancsak Hollandiában ismerkedik meg Descartes tanáival, s két évvel Descartes halála után már Erdélyben is ismerik az új filozófiát.

A cartesianus filozófia Apáczai eszméinek, gondolatainak sarkköve. A világot a babonáságtól, az emberi ostobaságtól — ez által a gonoszástól — megváltó ész tisztelete egész magatartásának jellemzője. Az ész és természet találkozásából születő racionalista szellem így érkezik már születésekor Magyarországra, s így kapcsolódik ismételtén és még szorosabban a magyar kultúra az európaihoz.

Az „új Európa” mögött azonban még mindig ott van az „örök Európa”, a földközi tengeri kultúra éltető öröksége. Mert a kételkedés vezérgondolata ugyan a descartesi filozófiának, de ez a kételkedés csak módszertani: célja éppen az ész használhatóságának s ezen keresztül az örök értékek — első sorban az Isten — megismerhetőségének bizonyítása, s mint ilyen a platonai-ágostoni filozófia vonalához kapcsolódik.

Nem állítjuk bizonyossággal, hogy Apáczai tudatos volt „az örök Európa gondolata”, pusztán csak azt, hogy élt benne, hogy

Ha elmondhattuk róla, hogy európai és magyar volt egyszerre, emberi nagyságáról beszélünk. Nagyszerűsége egyéniségének sokszínűségében, magatartásának példáiban világol. Tragédiája a magyar szellemek tragédiája: élete, műve torzó, befejezetlen maradt.

Amit adhat: erény és ész, áldozatvállalás, eszmék szolgálata lemosolygott dolgok ma. Mi fejet hajtunk előttük. Meghajtjuk fejünket a tanító előtt, aki fajtájának hibáit önmagában kezdte nyesegetni, mert, mondják, makacs és türelmetlen ember volt, de makacsságát az igazsághoz húzó hűséggé fordította, türelmetlenségével önmagát égette el. Szétosztotta önmagát hiábavalóan, meg nem értetten, megtörve, megalázva is. Szegényen kezdte, koldusan végezte. Magányosan hurcolta sorsát, viaskodott beteg testével, el-ellankadó lelkével. Csak egy holland asszony értette, s állt mellette haláláig: Aletta van der Maet.

„A szörnyű tanulás, írja róla Bethlen Miklós önéletrajzában, és az Isten háza és közönséges jó miatt való buzgó szorgalmatoskodás betegíté száraz betegségbe, melyben is semmit sem kedvezvén az erős lélek az erőteljes testnek, ki kellett menni belőle, úgy tetszik ultima die anni 1659., hogy az égben mondhatta igazán és örökké: Új esztendőben mű vigadjunk, dicsőült Jézust mű imádjunk.”

TÓTH Z. LÁSZLÓ.

Balassa Bálint ismeretlen vigjátékát és több reneszánsz kori magyar verset fedeztek fel a bécsi levéltárban; a felmérhetetlen értékű leleteket tartalmazó kódex a Fancsali Joób kódex nevet kapta. Balassa vigjátéka a napokban jelenik meg a budapesti Akadémia kiadásában.

A magyar evangélikus egyházban az elmúlt hónapok során, jelentős személyi változások következtek be. Botta István, Danhauser

László és Scholz László budapesti lelkészeket vidéki gyülekezetekbe helyezték át. Karner Károly és Solyom Jenő teológiai tanárok elvesztették katedrójukat. Változások történtek az esperesi karban és az egyházi lapok szerkesztésében is.

Mindszenty hercegprímás a „Magyarok”, a belgiumi katolikus munkáslap értesülése szerint emlékiratain dolgozik az amerikai nagykövetség épületében.

DÁVID

Ez a pásztorgyerek, aki Izráel királya lett — s azonfelül a költők királya — évszázadokon keresztül mindig újra és újra inspirálta a művészeket. A képzőművészetben főleg életének két eseménye nyert gyakran ábrázolást: Góliát elleni küzdelme és Betsabé esete. Mint költőt és énekest megtaláljuk azonban mását — koronával a fején s hárfával a kezében — orgonákon és zsolnároskönyvekben is. Itt most három képet mutatunk be — két modernet s egyet a középkorból — Dávidról, a gyermekről, Dávidról, a fiatal dalnokról s Dávidról, az öreg, zsolnároskirályról.

A guggoló Dávid bronzszobra Giacomo Manzú műve, — aki maga a múltból táplálkozó új olasz szobrászművészet egyik nagy megújítója. Éles feszültség, de ugyanakkor kihívó dac árad a kis, vézna fiúból, aki miközben alkalmas követ keres parittyájába, rettegett ellenfelet veszi szemügyre; szeme Góliátot „taksálja”, ajka zárt: a tettekre kész ember képe.

Otto Dix, modern német művész Dávidban egy gyengéd, szegénylős fiút lát. Keze a hurokat pengeti. Saul, a megkeseredett király, ki mint egy sötét hegy mered fel Dávid mögött, könnyekre fakad meghatódottságában.

Dávid királynak a pisai Baptisteriumban álló szobrocskáját 1300 körül készítette Giovanni Pisano. Itt az öreg, bölcs Dávid áll előttünk, aki — megtisztulva a sok szenvedésben — Isten dicsőségét zengi, Aki őt az élete mélységein keresztülvezette.

Giovanni Pisano: Dávid Király

Giacomo Manzú: Dávid

Három kép.
Három művész.
Ugyanaz a Dávid.
Ugyanaz az ember.

Dr. J. W. SCHULTE NORDHOLT

Otto Dix: Saul és Dávid

Olesó írásbeli angol tanfolyam indult meg Hollandiában magyarok részére, magyar tanerő vezetése alatt. Iskolai előképzettség nem szükséges a tanfolyamhoz, melynek anyaga középiskolai színvonalú. A tanfolyamra bármely időpontban lehet jelentkezni és minden résztvevő maga határozhatja meg a tanulás ütemét. Érdeklődni a következő címen lehet: Talenschool van de Leidsche Onderwijsinstellingen, Rijnsburgerweg 169—175, Leiden, Nederland.

Szabó Dezső, a kommunisták által agyonhallgatott nagy magyar író emlékének ápolására bizottság alakult. A bizottság érdekes adatokat tartalmazó füzetet adott ki, melyet szívesen megküld érdeklődőknek. Címe: Szabó Dezső Emlékbizottság, 6024 Broad Street, Washington, D.C. 16., U.S.A.

Dr. Bakay Lajos, a magyar sebészet egyik kimagasló alakja, a budapesti egyetem volt professzora 1959 novemberében Budapesten elhunyt.

Mikoron Dávid...

Mikoron Dávid nagy búsultában,
Baráti miatt volna bánatban,
Panaszolkodván nagy haragjában,
Ilyen könyörgést kezdte ő magában:

Istenem, Uram, kérlek tégedet:
Fordítsad reám szent szemeidet;
Nagy szükségemben ne hagyj engemet,
Mert megemészti nagy bánat szívemet.

Csak sirok-rivók nagy nyavalyámban,
Elfogyatkoztam gondolatimban,
Megkeseredtem nagy búsultomban,
Ellenségemre való haragomban.

Hogyha énnékem szárnyam lett volna,
Mint a galamb, elrepültem volna;
Hogyha az Isten engedte volna,
Innét én rég elfutottam volna.

Akarok inkább pusztában laknom,
Vadon erdőben széjjel bújdosnom,
Hogynem mint azok között lakoznom,
Kik igazságot nem hagynak szólanom.

Egész e város rakva haraggal,
Egymásra való nagy bosszúsággal;
Elhíresedett a gonoszsággal,
Hozzá fogható nincsen álnoksággal.

Gyakorta köztük gyűlések vannak;
Özvegyek, árva nagy bosszút vallnak,
Isten szavával ők nem gondolnak,
Mert jószágukban felfuvalkodtanak.

En pedig, Uram, hozzád kiáltok,
Reggel és délben s este könyörgök;
Meggazadulást tetőled várok,
Az ellenségtől mert én igen félek.

Te azért lelkem, gondolatodat,
Istenbe vessed bizodalmaidat;
Rólad elvész minden terhedet
És meghallgatja te könyörgésedet.

Igaz vagy, Uram, ítéletedben:
A vérszopókat ő idejükben
Te meg nem áldod szerencsájukben;
Hosszú életük nem lesz a földön.

Az igazakat te mind megtartod,
A kegyeseket megottalmazod,
A szegényeket felmagasztalod,
A kevélyeket aláhajigalod.

Ha egy kevéssé megkeserited,
Az égő tűzbe el-bétaszítod:
Nagy hamarsággal onnét kivonszol
Nagy tisztességre ismét felemeled.

Szent Dávid írta a Zsolnároskönyvben,
Ötvenötödik dicséretében,
Melyből a hívek, keserűségben,
Vigasztalásért szerzik így versekben.

KECSKEMÉTI VÉG MIHÁLY
1560 körül.
(Psalmus Hungaricus az 55.
zsolnáros alapján)

IGE

„Serkenj föl, aki aluszol és támadj fel a halálból és felragyog neked a Krisztus”.
(Efézusi levél 5 : 14).

Nem könnyű és nem kellemes dolog felébredni az álomból. Amikor az ébresztő óra zörgeése elhatol az alvó ember öntudatához, első reakciója ellenkezés. Szeretné minél tovább visszatartani a tűnő álmot és vonakodik elfogadni az új nap realitását.

Álomból felébredésről szól a fenti Ige is: „Serkenj föl, aki aluszol...” Ez azonban nem az egészséges álom, amely a napi munkában kifáradt testet felüdíti, megerősíti. Az álom itt a bűn képe. Az alvó ember a bűnben él (meg nem tért) ember állapotát szemlélteti.

A bűnben élő ember állapota több szempontból hasonló az alvó emberéhez.

Aki alszik, az teljesen az álom hatalmában van. Amíg e hatalom alól, fel nem szabadul: vagyis fel nem ébred, addig nem tudunk vele semmit kezdeni. Ugyanígy áll az újjá nem született ember is mindenestől a bűn hatalma alatt.

Az alvó nem fogékony a való élet iránt. Hiába süt a nap, nem látja a fényt, mert csukva van a szeme. Hiába szólunk hozzá, nem hallja; zárva van a füle. Felelni nem tud: nyelvét leköti az álom. Elméje nem tudja felfogni a való életet. — Ilyen a bűnös ember magatartása is. Hiába ragyog az igazság napja (Krisztus), szeme nem látja az ő fényét. Hiába hangzik feléje hívogató szava: füle nem hallja azt. Ajka zárva van. Elméje sem érti meg az örök élet valóságát. Lelkét más gondolatok, saját vágyálmai töltik be.

Helytelenül értelmeznők az Igét, ha azt csupán az Efézusból élő zsidókra és pogányokra akarnók vonatkoztatni. Voltak az ottani keresztyének között is, akik a bűn álmába merültek. Az apostol rámutat néhány jellemvonásukra: a hazugságot szólják, haragszanak az atyjukfiára, rágalmazták őt, áthágnak a parancsolatokat, a Mammont (pénzt) imádják. Folytatni lehetne ezt a listát. Pál apostol valószínűleg csak a leggyakrabban előforduló eseteket említi levelében.

Ma is vannak alvó keresztyének. Testvérem, vajon Te is aluszol?

Szól az ébresztő, megtérésre hívó szó: „Serkenj föl, aki aluszol...” Bárcsak visszhangot találna a szó a szívükben. Hogy felszerkennének az álomból és új életre támadnának. Krisztus szava nemcsak ébresztő szó, hanem erő is, amely ha hitre talál, megtöri a bűn hatalmát és új élet csíráit ülteti a lélekbe. Aki azonban nem hallja Krisztus szavát és továbbra is a bűn álmába merül, az végül is az örök halálba jut. Mint ahogy meghal a beteg, aki az operáció után nem ébred fel a narokotikus álomból. Testvér, Krisztus ettől akar megmenteni Téged! Ezért szól Hozzád! Halld meg szavát, amely nemcsak felkelt az álomból, hanem isteni erejével új életre támaszt. Ime Krisztus azért jött, hogy a sötétség hatalmát megtörje és az örök élet világosságát sugározza a Te szívedben is. Csodálatos ígért: a bűntől szabadon Krisztus világosságában járni.

Hadd lássék meg életedben, hogy Te a világosság gyermeke vagy. A Krisztus vérén megváltott, bűntől megtisztított, a Lélek által megszentelt új ember. Aki Krisztusban találja minden örömét, Őbenne reménykedik, azt teszi, ami Nekik tetszik és az Ő dicsőségét szolgálja.

K.

Van-e keresztyén irodalom?

Az előző számunkban azonos címmel megjelent cikkünkhöz az alábbi hozzászólást kaptuk:

A keresztyén irodalomnak Krisztusról kell szólnia, Krisztusról kell nyilatkoznia minden egyes problémával kapcsolatban. Ezt teszik is azok az írók, főleg egyházi lapok írói, kik lehetőleg gyakran, esetleg szinte minden mondatban emlegetik Krisztus nevét, Isten bölcsességét, a vallás fontosságát, akárcsak a vasárnapi szokásos templomi prédikációk. Az ilyen írások íróit gyakran jó szándék vezeti, nem ritkán azonban kényelmesség és szellemi lustaság, amely inkább a sablonhoz menekül, mintsem hogy hallgatna, ha már nincs mondanivalója. Veszedelemes ez a keresztyén irodalom azért, mert Arról beszél, aki felett az emberi szó és írás nem rendelkezik és aki nem mindig ott szól hozzánk, ahová az úgynevezett keresztyén írók és prédikátorok egy magasztos szót helyeznek. Ezt érezték és juttatta kifejezésre a „negatív teológia” tanítása, amely szerint Istenről pozitíve semmit sem állíthatunk, Róla inkább csak azt mondhatjuk, ami Ő nem, amitől Ő különbözik. Így mondhatjuk Róla, hogy Ő más mint a világ, más mint az ember stb. Az emberi ismeret tárgyai végesek, Ő végtelen, a világ múlandó, Ő örökkévaló. Stb. Hogy is tudna az emberi szó arról szólni, ami nem-ember, nem-világ, hanem valami egészen más: Isten. Veszedelemes a fent jellemzett keresztyén irodalom azért is, mert tényleg exisztáló valóság helyett gyakran csak pusztá szavakat (nomen) ad s e

szavak kártyavarával egy ürességet. takar. E nominalizmus folyománya: unalom és erőtlenség. Az egzisztencializmus pedig szükséges reakció e nominalizmusra, mert minden szónál arra a kérdésre ösztönöz: van-e e szó mögött exisztáló valóság avagy a szó pusztá azaz üres szó?

Keresztyén íróknak, illetőleg azoknak, akik legmélyebb meggyőződésüket az emberi szóra bízzák és írásba öntik, azért nagyon meg kellene gondolniok, hogy az abszolút igazság az ember által csak ott érhető el, ahol az abszolútum a saját maga hatalmából és fényéből kifolyólag maga nyilatkozik meg és nem emberi akarás és rendelkezés következtében, ami utóbbi lehetetlen. Lehet, hogy az abszolút igazság elkerüli ünnepi magasztos szavainkat és felvillan egy egyszerű, ügyetlen szóban, egy gesztusban, egy jó cselekedetben. Ezért a keresztyén íróknak nem szabad oly gondolatlanul leírni Isten nevét, amint az ma általában szokásos. A keresztyén író legyen mindenképp előtt őszinte, teljes odaadással engedelmeskedjék az igazság hívásának és konzekvenciáinak. Ne próbáljon pusztá szóval gyors és csalékony megoldást ígérni ott, ahol a pusztá szó, legyen az a legmagasztosabb theologiai terminus is, nem segít, mert csak valóságos hatalom segíthet, ha az tényleg megnyilatkozik. A lét és nem-lét rejtélyét nem lehet patent megoldásokkal, betanult szavakkal elintézni. Az abszolút igazság misztériuma ott rejlik minden probléma mögött. Ha az író nem csukja be előle szemét, fénye belesugárzik írásába is.

München.

KIBÉDI VARGA SÁNDOR.

ALBERT CAMUS †

Még alig szoktunk hozzá az újszengésű évszámhoz, alig léptünk új reményekkel az új esztendőbe, mikor hirtelen rántott a hihetetlen tragikus hír: meghalt Albert Camus, 46 éves korában autószerencsétlenség áldozata lett a Nobel-díjas író, korunk egyik leg tisztább szelleme, a magyarság nagy barátja.

Most, sirja előtt állva, nem századunk egyik legkiválóbb francia írójáról, nem Camus irodalmi érdemeiről kívánunk megemlékezni, hanem a rokonszenves, nemes szelleméről, aki példát mutatott műveiben és emberi magatartásában egyaránt. A nyelv kristálytisza forrásaiból táplálkozó könyvei az erkölcsi rendet védtek, az igazságot, egy örült, igazságtalan, értelmetlen világgal szemben. De az emberi értékek megvédése nem védekezés volt, hanem harc; az irodalom nem vont kényelmes válaszfal közte és a világ között. Az igazság elkötelezettje volt, minden zsarnokság fanatikus ellensége.

A megalkuvás nélküli harc légszemb keresztyén hagyományok és erények közelébe hozta; „istentagadón is visszajutott, írja Cs. Szabó László az Irodalmi Újság január 15-i számában, Szent Ágoston erkölcsi világába, az irgalmas szándékú, hitetlen szentek közé.” Az utolsó, a hívó ember szerint legfontosabb lépést nem tette meg; csak alázatot, fájó némaságot és lelkiismeretfurdalást érezhet a keresztyén ember Camus sirjánál.

A felháborodás és a tiltakozás leglángolóbb szavait a magyarság érdekében írta és mondta Albert Camus. Számos nemzetközi akció szervezett november 4-e után. Alig egy évvel halála előtt írta egy Nagy Imréről szóló könyv előszavában: nem vagyunk teljesen tehetetlenek. Nem szabad elfogadni az úgynevezett befejezett tényeket, nem szabad polgárjogot adni a hazugságnak.

Nemcsak az irodalom számos barátja tisztelg Albert Camus sirja előtt; magyarak milliói zárják szívükbe emlékét és őrzik nemes tanítását, lángoló igazságszeretetének példáját.

Egyén és állam

Németország két vezető egyházi személyisége Dibelius és Lilje püspökök között nézeteltérés merült fel az engedelmeskedés tekintetében, amellyel az egyén az államnak tartozik.

Hans Lilje hannoveri püspök nemrégiben a hannoveri „Sonntagsblatt” c. egyházi újságban cikket írt, amelyben felhívta a totalitáris államban élő keresztyéneket az állam jogrendjének a tiszteletben tartására. „A totalitáris államnak is — írja Lilje — mint minden rendezett államnak az a feladata, hogy megvédje az emberek életét, gondoskodnia kell arról, hogy az élelmezés biztosítva legyen, hogy az országban mindenütt biztonság uralkodjék, stb. Egy állam, amelyik ezt a feladatot nem tölti be, pusztulásra van ítélve. Azonban még egy ilyen államon keresztül is Isten gyakorolja az uralmát ebben a világban. Ahol a keresztyének az államot e tekintetben tiszteletben tartják, emlékeztetik őt isteni méltóságára, még akkor is, ha az állam maga ezt nem gyanítja, vagy egyenesen tagadja. Természetesen a keresztyén gyülekezet ezt nem azért teszi, hogy az ilyen állami rendet szolgáló módon dicsőítse, hanem hogy emlékeztesse a felsőséget az isteni törvényre.”

Dibelius püspök az „Állami felsőség” (Obrigkeit) c. művében, amelyet Lilje püspöknek ajánlott 60. születésnapja alkalmából, azt a felfogást képviseli, hogy Luther felsőség (Obrigkeit) fogalma a jelenlegi viszonyokra nem alkalmazható. Pál apostolnak a Római levélből ide vonatkozó szavai: „Minden lélek engedelmeskedjék a felső hatalmasságoknak; mert nincsen hatalmasság, hanem csak Istentől; és amely hatalmasságok vannak, az Istentől rendeltettek” (13 : 1), Dibelius szerint egyáltalán nem alkalmazhatók a totalitáris állam fogalmára, mivel az államhatalom döntő ismerve, a jog a szó általános és keresztyén értelmezésében, többé nem található meg.

A Berlin-Brandenburg-i (részben keletnémet területen fekvő) egyház vezetősége körlevélben közölte lelkészeivel, hogy püspökének ezt a magyarázatát nem tudja a magáévá tenni.

Cs. Szabó László verseiről

Cs. Szabó László, *Félszáz ének és egy játék* (Látóhatár kiadása, München, 1959) ¹⁾

Cs. Szabó Lászlót a magyar olvasó eddig mint prózaíró tartotta számon. Elbeszéléseiből, útirajzaiból és tanulmányaiból a nyugati szellem és művészet nemes hagyományainak szenvedélyes és sajátosan magyar őrizője szól hozzánk. A hazájától elszakadt magyar „Irgalom” című elbeszéléskötetét ismeri, nagyszerű anthológiáját „Aranytől napjainkig” (a nagyszerű bevezető tanulmánnyal) és kisebb próza írásait, melyek sok emigráns újság legolvasottabb, legkeresettebb cikkei közé tartoznak. Cs. Szabó László ma már fogalom és jelkép; a magyar emigráns irodalmi életet lehetetlen nélküle elképzelni.

És most 54 éves korában verseskötettel lép elénk. A kíváncsi olvasó ajkára tölül a kérdés: Miért? És mit változtat ez róla alkotott képünkön?

Az első kérdésre nehéz válaszolni. Verset általában fiatalok szoktak írni, alig van fiatal — főleg Magyarországon! —, aki ne lett volna alkalomadtán költő, és alig van költő, aki legszébb verseit ne fiatal korában írta volna. Legalábbis az utóbbi 150 esztendőben, amióta a költészet elengedhetetlen kellékének szokás tekinteni a schiller-gallért, a hosszú haját, az ürületet és az erkölcstelen életmódot. A romantika még ma is élő iratlan tövény szerint a költő harmincadik éve körül vagy megőrül, vagy öngyilkos, vagy nyárspolgár lesz, de egy biztos: nem ír tovább. De szerencsére létezik ma is az, ami a romantika előtt természetes dolog volt, vannak olyan költők is, akik egész életen át, az ifjú lángok hervadása után, felnőtt korban is, konokul építik a Rendet, gondozzák a kultúra nemes hagyományait, lakhatóbbá, emberibbé s nem a valóságnál is szörnyűbbé varázsolják a világot. Ilyen klasszikus veretű költő némely tekintetben Cs. Szabó László is.

Első versét 44 éves korában írta. „Hazámban csak prózát írtam, mondja az előszóban, de az emigrációban belső nyomásra a tömörebb és

kriptikusabb verses beszéd után kezdtem vágyódni.” És bevallja, hogy a belső nyomás mellett közrejátszott az emigráns élet külső nyomása is: „Emigrációm kezdetén nem volt se időm, se módom nekiülni nagylélekzetű munkának (...) Olyan forma felé szorított a helyzetem, amelyhez még íróasztal se kellett (...)”.

Izgalmas jelenség az emigráció költészete, különösen az a költészet, mely már kezdettől fogva nem magyar talajon, hanem egyenesen az emigrációban született. Izgalmas, mert az eddighez hasonló nagyszámú emigrációra még nem volt példa a magyar történelemben és ha költészete megállja a helyét, ha lesz elég erő, tehetség és kitartás költőiben, egészen új, eredeti hajtása lehet a gazdag magyar költészetnek, magyar és külföldi hagyományok színes és termékeny keveréke. Több jel mutat ebbe az irányba, ilyen jel Cs. Szabó László költészete is, melyre angol kortársai mintha több hatással lettek volna, mint a magyar költők.

Míg a fiatalok általában rövid, pársoros versekben „élik ki magukat”, Cs. Szabó László legérdekesebb és legszebb versei — *A Föltámadás Szomorúsága*, *A Kép*, *A Chartresi Rózsa* — nagyobb lélekzetvételű versek. Érdemes elemezni, és elemezve megszeretni ezeket a „szétkigyózó” és rejtett biztonsággal egybekomponált hosszú verseket, a Nyugattal és önmagával viaskodó emigráns állomásait.

És végül a második kérdés: Megváltozik-e e kötet olvasása után Cs. Szabó Lászlóról alkotott képünk? Azt hiszem, igen is, meg nem is. Igen, mert új színnel gazdagodik ez a kép, az új műfaj gondos és eredeti kezelése írói gazdagságát, élményeinek tömörülését és elmélyülését bizonyítja. Nem, mert a versekből is az a hang szól hozzánk, melyet ismertünk és szerettünk: a magyar íróét, aki a szépségnek, a Nyugatnak és a kultúrának hol boldog, hol boldogtalan, de mindig hű szerelmese.

K. V. Á.

¹⁾ Megrendelhető a Látóhatár kiadóhivatalánál, 65, Mortimer Street, London W.I. (Ára: 2 USA-dollár).

Utazás a zsarnokság mélyén

Negyven éve annak, hogy Lenin, nem sokkal az októberi forradalom után erőszakkal feloszlatta a katonák és a munkások szabadon választott tanácsparlamentjét, s ezzel kezdetét vette egy addig soha nem sejtett, látott és végrehajtott diktatúra, amely régen odahagyott célok érdekében többek között és mintegy kísérletképpen embermilliókat likvidált és munkásfelkeléseket mérszárolt le. A Szovjetunió élettörténetét azóta többezer megírták, maga Sztálin is például a *Bolsevik Párt Történetében*, amelyet általában két évenként bevonnak és újraírtnak, és össze lehetne állítani a kommunizmus biográfiáját, mondjuk a *France Soir* napilap hírvataiból is, és ebben az esetben is túlzó és egyoldalú képet kapnánk. Tárnyilagos politikai szakemberek, külpolitikai újságírók cikksorozatai és brosúrái mellett, mint amilyen volt a francia Jules Moch 1956-os írása, számunkra a legfontosabbak és legértékesebbek azoknak az európai íróknak a tanulmányai, akik ebben a világháborúzó és fejetetejére állított világban századunk lelkiismeretének bizonyultak, és a faszizmusnak minden válfaja ellen harcoltak, legyen az német, spanyol vagy szovjet faszizmus. Sokan közülük ideig-óráig maguk is megtevesztettként a kommunista ideológia hatása alá kerültek, amíg meg nem ismerték a gyakorlatát, mint például a magyarszármazású Arthur Koestler, aki lelkesen utazott ki a Szovjetunióba, de öklendezve és majdnem golyóval a fejében hagyta el. Gide 1937-es jegyzeteit, amelyeknek a magyar fordításáért Horthy idején börtön-

büntetésre ítélték Déryt, vagy Steinbeck 1949-es naplóját a kommunisták nem teszik ki az ablakba. Még a Népszabadság kritikusa, Héra Zoltán is sietett ekszkuzálni Nagy Lajosnak oroszországi utazásáról szóló és inkább impresszionista, mint elemző cikkét, amely az író összes tanulmányait felölelő kötetében látott napvilágot Budapesten.

Alberto Moravia olasz íróról sem lehetne könnyen elmondani, hogy a nemzetközi imperializmus szekértolója. Majdnem minden regényét és novelláját lefordították oroszra, a neve egybeforr a neorealizmussal, és a kritika szerint a kommunista világban egyike azoknak az ügynevezett haladó nyugati íróknak Aragon, Nexó és egyideig Fast mellett, akik kapitalista környezetben munkálkodnak a szocialista realizmus megteremtésén. Moravia a közelmúltban egy hónapig a Szovjetunióban tartózkodott, és az utazásáról egy mindennél érdekesebb, 170 oldalas könyvben számolt be, amelynek a francia kiadása nemrégiben hagyta el a nyomdát. Moravia nem olyan író, akit különösen befolyásolt volna a moszkvai kiadók magas honoráriuma, vagy a minden valószínűség szerint édeskes és túlzó fogadtatás, amelyet általában minden külföldről érkező látogatónak el kell viselnie, kisemberektől és pártfunkcionáriusoktól egyaránt, csak azért, mert nyugati cipőben és ruhában vannak.

Az útikönyvre mindenekelőtt jellemző a múlt századi orosz irodalom rajongásig való szeretete. Közös vonása ez a nyugati íróknak, Thomas Mann is ezért rokonszenvezett sokáig a Szovjetunióval, amíg csak a hazájában tom-

boló faszizmus meg nem tanította a diktatúrák lényegre, mert ha azt mondták előtte: „orosz”, akkor mindenekelőtt Toisztój és Csehov műve jutott az eszébe. Moravia könyvének első részében éppen az orosz regény néhány jellemzőjével magyarázza a jelent, mint Albert Camus tette ezt Dosztojevszkij *Megszállottak* című regényének dramatizálásával, amely máskülönben az 1959-es párizsi színházi évad legnagyobb sikerű elődása volt. Moravia nagyjából ugyanazt az útvonalat járta meg, mint minden hivatalos oroszországi látogató Gidetől Sötér Istvánig, amely utóbbinak a Kortársban jelentek meg a *Dosztojevszkij Múzeumról* írott jegyzetei. Moravia is megfordult a Néva partján, a párizsi napoleoni terekre emlékeztető Téli Palotában, az idegenvezető tanácsára kiszámolta azt a 730 lépést, amely Raszkolnyikov és az uzorás szobája között van a Bűn és Bűnhődés topográfiája szerint, és az adat még maig is ellenőrizhető.

Moravia Dosztojevszkij dolgozószobájának látán azonban egész másra gondolt, mint a lelkesedését mindig ügyesen a pillanatnyi politikai helyzetre hangoló Sötér István, Raszkolnyikovban a marxizmus előtti intellektuelt látja, aki minden haszon nélkül és a társadalmi igazságtalanság ellen jelképes és demonstratív akciót hajt végre, megöli az uzorást, aki az ember ember által való kizsákmányolás megtestesítője. „Raszkolnyikov, írja Moravia, *csirájában a komisszár, aki az emberiség boldogulásáért megöli az uzorást, azaz likvidálja a burzsoáziát.*” Csakhogy néhány perc múlva a bal-tájával lemészárolja Lizavétát, az ártatlan öregasszonyt, a szemtanút is, akinek semmi köze sincs az uzorához, a tőkéhez. „Lizavétát megölik a forradalom nevében, folytatja az író, és ezeket az áldozatokat most rehabilitálják, de soha-soha nem fogják tudni életre keltetni már azokat, akikből így tépték ki az életet. A szenvedésnek, a fájdalomnak micsoda feneketlen mocsara öntötte el Oroszországot az elmúlt ötven esztendőben! . . . És ugyanakkor a marxisták rögeszméje, hogy a szenvedés nem létezik, csak kapitalista körülmények között. Tehát akkor Sztálin és Berija kapitalisták voltak?”

Moravia útjának további állomásai Moszkva, Lenin és Sztálin-mauzóleum, a Kreml, ahol Sztálin úgy lakott, mint II. Fülöp az Escoriálban, évtizedeken keresztül senki sem tudta, az épület melyik részében fekszik a diktátor lakosztálya, azután Tbiliszi, Taskent, Üzbek kolhozok és Szamarkand. Moravia, mint már annyian mások is, érzékenyen felfigyel a városi és a falusi élet egyik legjellemzőbb vonására: annak ellenére, hogy a szovjet ipar a statisztikák szerint kapacitásában a második a világon az amerikalaké után, a népesség életmódjára mégis valamiféle arkaizmus, mérhetetlen szegénység jellemző, amely a nyugati látogatót még mindig erősen emlékezteti arra a képre, amelyet Marx és Lenin művei festettek a klasszikus kapitalizmus közállapotairól. „Es ez annál is szomorúbb, állapítja meg Moravia, mert itt nem Detroit és Torino munkásságáról beszélnek, hanem a marxista munkásról, akit annyiszor leírtak a szocializmus kézikönyvei, arról a munkásról, aki fellázadt, hogy a kapitalizmus tőkéje helyett szinte Evangéliumként alkalmazza Marx Tőkéjét.”

Mit adhat ez a munkásság és parasztság a jövőben Európának?, teszi fel a kérdést végezetül az író. Képes lesz-e arra, hogy ha egyszer szabadul diktátorainak börtönéből, hozzájáruljon egy ideális embertípus kialakulásához? Moravia e tekintetben optimista, és abban látja az orosz ember lehetőségeit, hogy mentalitásában megmaradt egészségesebbnek, parasztabbnak az ipari civilizáció körülményei között. Az angolszász munkás jobban elgépesegett, és talán a két embertípus szerencsés összehangolódásából születhetne meg civilizációnk új embere, aki Moravia szerint nem lesz sem kommunista, sem amerikai. CSERNUS ÁKOS

Emberek a havason

(Lapunk kényszerű szünetelése folytán nem hozhattuk idejében ezt a beszámolót, mely a film tavalyi bécsi felújítása után íródott. Közlését azonban most is érdemesnek tartjuk, mert az egyik legnagyobb magyar filmről szól.)

Szöts István filmje vagy Nyíró József? Mindegy ez most. Alkotás a javából, sőt több: élmény, élmény, nemcsak a néző, az odahallgató számára, hanem élmény kellett legyen készítői számára is, akik magas hegyeket másztak meg, órákon át lesték a napfelkeltét az erdőkben s talán heteken át a vadak futását, míg végül a rendező Szöts István a művész kezével és szívével kiválogatta, mi való e filmbe.

Imádság volt. Gyorsan, mindenkit megelőzve kellett elhagyni a mozitermet, nehogy esetleg egy értetlen nevetés vagy nagyképű szó zavarja ezt a hangulatot. Mert az áhitat törékeny dolog. S ha valamikor, most azt is megérezte a magyar itt Bécsben, hová tartozik, főleg ha erdélyi. És azt is, hogy Erdély hová: semmiesetre sem a lelketlenség uralmi körébe.

A mi népünk — szóltam képzeletben olasz ismerősömhöz, akit nem hívtam el, mert nem tudtam, hogy olasz felirat lesz a képek alján. A velencei verseny megkívánta az olasz szövegezést, s bár az távolról sem adta vissza nyelvünk ízeit, mégis, a film végén tökéletesen értettük, miért nyerte meg ez az alkotás az első művészeti díjat 1942-ben, miért írta annak idején vele kapcsolatban az Osservatore Romano, hogy „boldog az a nép, amely közvetlenül társalog Istenével”, s miért emlékezett még Cocteau is rá annyira, hogy 49-ben meghívta az „elfelejtett filmek” felvonulásához. Hogy hiába hívta, mert a Révai Józsefek által kezelt hivatalos „kultur”-irányzat nem engedte ki a filmet, azt is megértettük. Ahogy Szöts említette bevezető szavaiban: nem lehetett mutatni, hogy 1942-ben képes volt a magyarság kiemelkedő művészi alkotásokra, s a „népi állam”-ban nem.

Mi adta ezt a művészetet? Szötsnek, Nyírónek, a szereplőknek vagy az operatőröknek tehetsége? Nem kis mértékben, s főleg Szötsöt dicsérhetjük, aki a forgatókönyv írásából is teljes mértékben kivette részét. De ha mélyére nézünk a kérdésnek: ők hívó lélekkel csak visszaadták azt, ami örök s ennél fogva megörökítendő anyagul kínálkozott, az „emberek”-et „a havason”. Erdély hegyeit, kevés beszédű és messzenézó embereit adta vissza e film, s ez az, ami még ma, 18 évvel később is élő meleggé, szívünkbe és szívünkhöz szólóvá, egyszóval remekművé teszi alkotóinak munkáját.

Nem sok pénz volt a filmhez annakidején. De mint a közönségből táplálkozó és ahhoz szóló örök műveknek általában, ennek sem kellett különösebb anyagi indíték, anyagi alap. A téma szárnyára vett minden résztvevőt, s ezek a szárnyak minket nézőket, hallgatókat is visszarápítottak, egy vasfüggönyön, két határon túlra, Erdély tájaira. Szellay Aliz máshol egyszerűnek tűnő tehetségéből, Görbe János áhitatos, tisztelettudó hegyi emberéből, Bihari József öreg pásztorából, s általában, minden szalagra kerülő arcból, hangból, még a kicsi gyerekekből is: Erdély, végső fokon a magyarság intett felénk. Farkas Ferenc zenéje pedig méltó ihlettel támasztotta alá a látottakat.

VÉR ZOLTÁN.

A magyarországi vallási viszonyokra jellemző, hogy az 1956-os forradalom óta 50 vallásellenes könyv és 150 hasonló jellegű cikk jelent meg. Ennek ellenére a kommunista sajtó arról kénytelen panaszkodni, hogy „még

Japánok, franciák, svédok

Három olyan filmet láttam az utóbbi hetekben, melyet nem fogok hamar elfeledni, és három vásznon néhány örök emberi problémát.

Truffaut „Les Quatre Cents Coups” című filmje díjat nyert a Cannes-i fesztiválon. Jól felépített, szolid munka, minden eredetiség, minden különködés nélkül, és nem jelent újabb mérföldkövet a filmművészet történetében. Éppen ez az érdeme, éppen ez a jó benne, hogy semmi sem téríti el a figyelmünket a célról, a központi problémától: a felvételek, a játék, minden alá van rendelve a témának. És ez a téma örök, de egyben égetően aktuális: a szülők felelőssége. Tulajdonképpen csak három igazi szereplője van ennek a filmnek, az apa, az anya és a gyerek. Egy szórakozott, mindenbe „bölcsen” beleyugró apa, akinek nincs sok ideje foglalkozni családjával. Egy ideges, állandóan rohanó anya, akinek zaklatott élete iroda, apró szerelmi kalandok s háziasszonyi teendők között folyik. És Jean-Pierre Léaud, a gyerek, akivel hol túl sokat, hol túl keveset törődnek, és aki végül is javítóintézetbe kerül.

Felvetődik a filmben a modern társadalom minden apró problémája: a szűk lakás, ahol senki sem érzi magát igazán otthon, ahol senkinek sincs egy pillanatnyi magánélete sem; a dolgozó asszony, akinek nincs már se kedve, se ideje, se idege ahhoz, hogy a család igazi központja legyen; és főleg a ma 10-15 évesek nemzedéke, mely úgy nő bele az életbe, a felnőttek közé, hogy elveszti álmait és kiábrándul az életből, mielőtt még tudná, hogy mi is az. — Semmi különös nincs ebben a filmben, lehet az is, hogy kissé érzélgős és melodramai itt-ott; nem baj. Dokumentum a mai életéről, tükör, melybe hasznos belenézni.

Egészen másként és más okból kell beszélni arról a filmről, melyet sokan az 1959-es esztendő legnagyobb, legeredetibb filmalkotásának tartanak: Resnais „Hiroshima, Mon Amour” (Szerelmem Hiroshima) című filmjéről. Truffaut tárgyilagosan, majdnem higgadtan elemzi, vetíti elénk a mai társadalom problémáit, Resnais filmjét viszont az egyén szenvedélyes, már-már elviselhetetlen tiltakozása diktálta. Nem véletlenül használom az „elviselhetetlen” szót. Resnais nem kiméli a nézőt, nem ajándékoz neki egy pernyi nyugalmat sem, sőt mintha külön provokálni akarná: a francia lány az ellenségre, a német katonába lesz szerelmes a háború alatt, és a hirosimai atombomba borzalmairól megint csak szerelmesek beszélgetnek. A háború szörnyűségeiről, a szerelem szenvedélyes mélységeiről és e két egymásbafont témán keresztül az emberiség és az megrázó és fárasztó film; megrázó és fárasztó, de nem meggyőző. Nem meggyőző, mert a szerelem és a háború témája nem fonódnak harmonikusan egybe, mert a lázadás egyszerre minden ellen indul: háború ellen, társadalom ellen, emberi sors ellen. A sok banális és kommerciális film közepette, mely manapság készül, rokonszenves Resnaisnak, e rendkívül tehetséges rendezőnek az a törekvése, hogy nem fogad el semmiféle megalkuvást, hogy egyszerre hadat üzen minden fronton. Az eredmény érdekes, eredeti, talán még „mérőföldkö is a film történetében”, de egyben kissé szörnyeteg is. A rendező túllőtt a célon, az átlagnézó elfásul, és arra gondol, hogy azt, aki két órán keresztül ennyit zokog és beszél — Emanuele Riva-t, a film női főszereplőjét —, ideggyógyintézetbe kellene küldeni. A szünet nélkül a végtelenséget, mindenben a teljest és tökéletest kívánó embert lehetetlen úgy ábrá-

kiváló tudósok és más közéleti személyek is rendszeresen járnak a templomba”.

Ujvidéken magyar tanszéket szerveztek a jugoszláv hatóságok.

zolni, hogy normális, véges ember benyomását keltsen. Itt rejlik e nagy film nagy hibája. —

Sok szó esik az utóbbi időben a svéd filmiparról és elsősorban a nagy svéd filmrendezőről, Ingmar Bergmanról, akinek a nevét ma már a legnagyobbak, Chaplin, Fellini, Kazan társaságában szokás emlegetni. Bergman egy protestáns lelkész fia nagyjából olyan filmeket készített — tizenkilencet 15 év alatt! —, melyeknek közös vonása éppen egyfajta cinikus frivolitás volt: erősen evilági és érzéki világban mozogtak majdnem bábszínház figurákra emlékeztető, nagyszerűen megfigyelmeztetett szereplői. Legjobb filmjeit mintha a 18. század túlfinomult és dekadens francia irodalma ihlette volna meg. „A hetedik pecsét” (Det sjunde inseglet), melyet 1959-ben Európa legtöbb országában játszották, ezen előzmények után nagy meglepetést okozott: Bergman elfordult volna a világfi cinikus életbölcseletétől? „A hetedik pecsét” központi problémája a halál. Bármilyen furcsán hangzók is, a halál problémáját kevés rendező merte vászonra vinni: Bergman csak Cocteau és főleg Fritz Lang örökébe lép. Mi a halál értelme? Mi vár ránk a halál után? Erre kérdésre keresnek választ a Szentföldről visszatérő keresztes lovag (Max van Sydow) és szolgálója (Gunnar Björnstrand), valamint mindazok, akikkel útközben, pestis sújtotta vidékeken találkozunk. Lázasan keresik a választ, de nem találják. Nagy és szép film Bergman filmje, és hívó embernek majdnem kínos látni a lázas keresést és a rendező kegyetlen önfegyelmét: keresni igen, de találni nem. Pedig lehet hogy igaza van. Nem a filmrendezőtől várjuk a halál rejtélyének megoldását; az ő dolga csak az, hogy a nézőt is megbolygassa, rákényszerítse a keresésre.

Igy jutunk el — így hozta a véletlen, az elmult esztendő — e három nagy, maradandó értékű film megnézése és megítélése közben a gyermek és a felnőtt apró és nagy problémáitól az élet legnagyobb kérdéseire, legnagyobb titkainak kapujához.

K. V. A.

jőjjetek

Keresztyén havi lap.

Szellemi fórum.

Szerkesztőbizottság:

Kibédi Varga Áron, Soós Bálint

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2., Hollandia.

Postai csekk számla száma: 316430,

Admiraal de Ruyter Fonds, Utrecht,

Hollandia.

Minden cikkért szerzője felel.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem

adunk vissza.

Évi előfizetési díj: Anglia: 10,— sh., Argentína: 90 peso, Ausztrália: 12,— sh., Ausztria: 25,— Sch., Belgium és Luxemburg: 65,— fr., Franciaország: 700,— fr., Hollandia: 5,— gld., Németország: 5,50 DM., Svájc: 6,— fr., Svédország: 7,— Kr., Uruguay: 13 peso.

Félévi előfizetési díj a fenti összegek fele.

Megrendelhető:

Anglia: Benedek Márton, 17, St. Dunstons Rd., London, W. 6. ● Argentína és Uruguay: C. A. Besenyi, Obligado 1155, Adrogue F.C.M.G.R., Prov. Buenos Aires. ● Ausztrália: Domahidy András, 142, Townsend Rd., Subiaco, W. A. ● Ausztria: Vér Zoltán, Wien, XVII. Hernalser Hauptstr. 93, Skandinavien Heim. Hollandia: Postbus 7115, Amsterdam-Z. 2. Postai csekk számla száma: 316430, Admiraal de Ruyter Fonds, Utrecht. ● Svájc: Szabó, Mitterlestr. 24, Basel. Más országokból szíveskedjenek olvasóink közvetlenül a kiadóhivatalhoz fordulni.